

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
УМАНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ПАВЛА ТИЧІНИ
Факультет соціальної та психологічної освіти
Кафедра педагогіки та освітнього менеджменту**

Крайник Христина Валеріївна

**ФОРМУВАННЯ ГОТОВНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ДО
ПРОФЕСІЙНОГО САМОВДОСКОНАЛЕННЯ**

Спеціальність: 011 Освітні, педагогічні науки

РЕФЕРАТ

магістерської роботи
за освітньо-науковою програмою «Освітні, педагогічні науки»
(Педагогіка вищої школи)

Умань – 2022

Магістерською роботою є рукопис.

Роботу виконано в Уманському державному педагогічному університеті
імені Павла Тичини.

НАУКОВИЙ КЕРІВНИК: кандидат педагогічних наук, доцент Савченко
Наталія Володимирівна

РЕЦЕНЗЕНТ: доктор педагогічних наук, професор Іщенко Людмила
Валентинівна

Захист відбудеться 19 травня о 9.00 год. на засіданні ЕК кафедри педагогіки
та освітнього менеджменту.

З роботою можна ознайомитись на кафедрі педагогіки та освітнього
менеджменту, за адресою: 20308, м. Умань вул. Садова, 28, ауд. № 316

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ФОРМУВАННЯ ГОТОВНОСТІ ДО ПРОФЕСІЙНОГО САМОВДОСКОНАЛЕННЯ ЯК НАУКОВО-ПЕДАГОГІЧНА ПРОБЛЕМА.....	7
1.1. Сутність та особливості поняття «професійного самовдосконалення» майбутніх учителів.....	7
1.2. Зміст та структура готовності майбутніх учителів до професійного самовдосконалення.....	25
1.3. Формування готовності майбутніх учителів до професійного самовдосконалення як проблема педагогічної освіти.....	38
РОЗДІЛ 2. ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНА ПЕРЕВІРКА ШЛЯХІВ УДОСКОНАЛЕННЯ ПРОЦЕСУ ФОРМУВАННЯ ГОТОВНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ДО ПРОФЕСІЙНОГО САМОВДОСКОНАЛЕННЯ.....	48
2.1. Дослідження стану сформованості професійного самовдосконалення майбутніх учителів	48
2.2. Шляхи удосконалення процесу формування готовності майбутніх учителів до професійного самовдосконалення майбутніх учителів.....	60
2.3. Експериментальна перевірка ефективності удосконалення процесу формування готовності майбутніх учителів до професійного самовдосконалення.....	72
ВИСНОВКИ.....	81
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	85
ДОДАТКИ.....	93

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Сучасні гуманістичні пріоритети вищої педагогічної освіти вимагають розвитку суб'єктності майбутніх педагогів, їх самостійності, творчої активності, посилення відповідальності за власний професійний розвиток. Стратегічні напрями розвитку вищої освіти визначено Конституцією України, Законами України «Про освіту», «Про вищу освіту», Концепція розвитку педагогічної освіти.

Визначна роль самоактивності педагога у досягненні вершин педагогічної майстерності, творчості, професіоналізму актуалізує питання формування готовності майбутніх учителів до професійного самовдосконалення як пролонгованої мети професійно-педагогічної підготовки, що на сучасному етапі залишається ще недостатньо розробленою як на концептуальному, так і на методичному рівнях.

Наукового вирішення потребують існуючі в педагогічній теорії і практиці суперечності між соціальним запитом на педагога здатного до неперервного професійного самовдосконалення та недостатнім рівнем її сформованості у випускників педагогічних ЗВО; частим вживанням терміну «самовдосконалення педагога» і значною варіативністю визначення даного поняття; визнанням особистісної детермінованості професійного самовдосконалення педагога та невизначеністю змісту й структури його готовності до самовдосконалення; усвідомленням викладачами необхідності у формуванні готовності студентів до самовдосконалення на особистісно зорієнтованій та інтегративній основі й нерозробленістю відповідних організаційно-методичних засад її формування та ін.

Вченими розроблено фундаментальні науково-теоретичні та методичні засади професійної підготовки майбутнього вчителя (О. Абдулліна, В. Бондар, Ф. Гоноболін, Н. Дем'яненко, М. Євтух, Н. Кузьміна, В. Сластьонін, В. Семиченко, В. Хомич та ін.). Дослідження окремих аспектів готовності до професійного самовдосконалення та шляхів її формування перебувало в центрі уваги багатьох вчених в контексті вивчення готовності майбутніх педагогів до професійного саморозвитку (Т. Тихонова, Т. Степанова, М. Костенко, П. Харченко), самоосвіти (Ю. Калугін, О. Малихін, І. Наумченко), самовиховання (С. Єлканов, О. Кучерявий, Л. Рувінський), самоактуалізації та самореалізації (Г. Балл, Ю. Долинська,

В. Калошин, М. Лазарєв, Н. Сегеда), мотивації професійного самовдосконалення педагога (Б. Кондратюк, О. Борденюк) та ін.

В наукових дослідженнях підкреслюється діалектична єдність особистісного та професійного аспектів самовдосконалення (В. Лозовий, В. Тертична та ін.), обґрунтовується зв'язок самовдосконалення з творчістю, суб'єктністю, самореалізацією людини (В. Губін, А. Маслоу, В. Соловійов, Е. Фром та ін.), висвітлюється проблема особистісного та професійного розвитку вчителя в системі педагогічної майстерності та творчості (Н. Гузій, І. Зязюн, В. Кан-Калик, Н. Кічук, М. Лазарєв, Л. Мітіна, С. Сисоєва та ін.).

Разом з тим, при всій варіативності й багатогранності висвітлення вченими проблеми підготовки майбутніх педагогів до різних форм професійної самоактивності невизначеними є питання сутності професійного самовдосконалення, його провідних особистісних детермінант, традиційно закріплених у терміні «готовність», та організаційно-методичних засад їх цілеспрямованого розвитку в процесі професійної підготовки.

Соціальна, науково-практична значущість та актуальність визначеної проблеми, нерозробленість її теоретико-методичних основ зумовили вибір теми дослідження **«Формування готовності майбутніх учителів до професійного самовдосконалення»**.

Мета дослідження є визначення, теоретичне обґрунтування й експериментальна перевірка шляхів формування готовності майбутніх учителів до професійного самовдосконалення.

Об'єкт дослідження – процес підготовки майбутніх учителів до професійного самовдосконалення.

Предмет дослідження – шляхи формування готовності майбутніх учителів до самовдосконалення в системі професійної підготовки.

Відповідно до мети, об'єкта, предмета дослідження були визначені такі **завдання** дослідження:

1. Розкрити сутність, особливості, складові поняття «професійного самовдосконалення» майбутніх учителів.

2. Визначити стан сформованості готовності майбутніх учителів до професійного самовдосконалення.

3. Обґрунтувати засоби формування готовності майбутнього педагога до професійного самовдосконалення;

4. Розробити та експериментально перевірити шляхи удосконалення процесу формування готовності майбутнього педагога до професійного самовдосконалення.

Методи дослідження: теоретичні: вивчення й аналіз філософської, психологічної та педагогічної літератури, порівняння й узагальнення теоретичних концепцій педагогічного досвіду роботи викладачів закладу вищої освіти, пріоритетних ідей науковців щодо вирішення проблеми формування готовності майбутніх учителів до професійного самовдосконалення; емпіричні: анкетування, опитування, діагностичні стандартизовані методики – для виявлення рівнів сформованості самовдосконалення магістрантів; педагогічний експеримент – для перевірки ефективності визначених шляхів формування готовності майбутнього педагога до професійного самовдосконалення.

Експериментальна база. Дослідно-експериментальна робота проводилася на базі Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини. В експерименті брало участь 64 магістранти, з них 33 студента віднесено до експериментальної групи, а 31 студент до контрольної групи.

Теоретичне значення полягає у з'ясуванні сутності професійного самовдосконалення майбутніх учителів, аналізі її складових; обґрунтуванні шляхів формування готовності майбутнього педагога до професійного самовдосконалення.

Практичне значення одержаних результатів. Одержані емпіричні дані і висновки слугуватимуть науково-методичними рекомендаціями для викладачів, студентів, а також можуть бути використані в системі підготовки та перепідготовки педагогічних кадрів.

Апробація результатів матеріали дослідження були обговорені та схвалені на засіданнях кафедри педагогіки та освітнього менеджменту, та Всеукраїнській науково-практичній конференції в м. Умань «Актуальні проблеми підготовки сучасного педагога: теорія, історія, практика».

Публікація. За результатами дослідження опубліковано тези: Формування готовності майбутніх учителів до професійного самовдосконалення як педагогічна проблема. Актуальні проблеми підготовки сучасного педагога: теорія, історія, практика : матеріали Всеукраїнської науково-практичної інтернет- конференції (м. Умань, 24 листопада 2021 р.).

Структура роботи. Магістерське дослідження складається зі вступу, двох розділів, висновків, списку використаних джерел, 2 таблиці, 2 додатки.

Загальний обсяг магістерської роботи – 94 сторінки, основний зміст викладено на 84 сторінках.

ВИСНОВКИ: Реалізовані в результаті виконаного дослідження завдання дають змогу зробити такі загальні висновки.

1. Розкрито сутність та особливості професійного самовдосконалення педагога.

Професійне самовдосконалення педагога, на нашу думку, являє собою процес і результат творчого, цілеспрямованого, самостійного, самодетермінованого руху фахівця до вершин особистісного і професійного розвитку, що досягається завдяки самоосвіті, самовихованню, самоактуалізації й самоменеджменту педагога та забезпечує його творчу самореалізацію в професії.

До сутнісних ознак професійного самовдосконалення, що вирізняють його з-поміж інших форм самоактивності учителя, нами віднесено аутоспрямованість, самостійність, самодетермінованість, усвідомленість, позитивна модальність, творчий характер, інтегративність.

Основними механізмами професійного самовдосконалення педагога, що виступають і його провідними формами, на нашу думку, є самоосвіта, що спрямовується на оновлення і поглиблення наявних у спеціаліста знань з метою досягнення бажаного рівня професійної компетентності, самовиховання, що забезпечує систематичне формування й розвиток позитивних і усунення негативних професійно значущих рис і якостей, та самоактуалізація, в ході якої досягається актуалізація і мобілізація в окремий період часу власних сутнісних сил і потенцій педагога. Провідним механізмом професійного самовдосконалення виступає самоменеджмент, що забезпечує ефективність усіх його етапів.

Готовність майбутніх педагогів до професійного самовдосконалення як цілісне відносно стійке особистісне утворення, що являє собою сукупність тісно взаємопов'язаних особистісних мотиваційних,

інтелектуальних та діяльнісних детермінант неперервного професійного зростання учителя, які забезпечують оптимальну реалізацію самоосвіти, самовиховання, самоактуалізації й самоменеджменту педагога.

Основними структурними компонентами готовності майбутніх педагогів до професійного самовдосконалення є мотиваційний, інтелектуальний та діяльнісний, які забезпечують вмотивованість і цілеспрямованість, осмисленість і цілісність, ефективність і результативність дій педагога із самовдосконалення.

Мотиваційна складова характеризує загальну мотивацію педагога до професійного самовдосконалення та його смислово спрямованість в сфері професійного зростання; інтелектуальна – відображає загальну компетентність педагога в питаннях професійного самовдосконалення та діяльнісну спроможність учителя до здійснення усіх мислительних операцій даного процесу; діяльнісна – передбачає певну умілість педагога в сфері професійного самовдосконалення та його творчу активність в даному виді діяльності. Лише їх гармонійне поєднання і рівномірно високий розвиток забезпечує виникнення у майбутнього педагога готовності до професійного самовдосконалення як стійкого особистісного новоутворення.

2. Визначено стан сформованості готовності до професійного самовдосконалення майбутніх учителів.

На основі аналізу відповіді респондентів на запитання анкети та тести, визначили рівні готовності майбутніх учителів до професійного самовдосконалення: низький, середній та високий.

3. Дійшли висновку, що проблема формування готовності до професійного самовдосконалення майбутніх учителів є важливою, оскільки після аналізу анкетних даних встановлено, що респонденти експериментальної групи показали низькі результати з формування педагогічної культури майбутнього, зокрема, високий рівень – 30,9 %, середній – 29,4 %, а низький рівень сформованості педагогічної культури становить 39,7%. В учасників контрольної групи спостерігається подібна ситуація: високий рівень – 29,2%, середній рівень – 34,1 %, низький становить – 36,7%.

Встановлено, що найбільш ефективними у готовності до професійного самовдосконалення магістрантів виявились: упровадження тренінгу: «Основи професійного самовдосконалення» із застосуванням особистісно-орієнтованих форм викладання теоретичного матеріалу (лекцій прес-конференцій, лекцій-дискусій, лекцій-діалогів, проблемних лекцій); інноваційних методів навчання (метод конкретної ситуації, «мозкового штурму» та ін.); використання психолого-педагогічних тренінгів, циклу занять з різними педагогічними ситуаціями; залучення магістрантів до участі в роботі проведення науково-практичних і теоретичних конференцій за участю видатних вчених, науковців, викладачів-новаторів; впровадження експериментальної педагогічної практики, спрямованої на формування професійного самовдосконалення.

4. Аналіз результатів формувального експерименту засвідчив, що в експериментальній групі, де проведено цілеспрямовану роботу з формування готовності до професійного самовдосконалення, виявилось 62,2 % магістрантів з високим рівнем її сформованості (проти 30,9 % до початку експериментального навчання). Середнього рівня сформованості педагогічної культури досягли 31,5 % магістрантів експериментальної групи (порівняно з 29,4% до початку формувального експерименту). Відсоток магістрантів, у яких було виявлено низький рівень сформованості педагогічної культури порівняно з результатами констатувального експерименту в експериментальній групі значно зменшився.

У контрольній групі, де жодних змін не відбувалося в процесі освітнього процесу таких кардинальних змін немає.

Проведене дослідження не вичерпує всіх аспектів даної проблеми. Подальшого наукового вивчення потребують питання, пов'язані з використанням специфіки фахової підготовки майбутніх педагогів та з урахуванням індивідуальних особливостей готовності студентів до професійного самовдосконалення в процесі її формування, а також залученням до реалізації цієї мети початкових ланок професійної освіти.